

Informaatiotutkimuksen päivät 2014

6.-7. marraskuuta, Oulun yliopisto, Oulu

ABSTRAKTI

Silja Juopperi

Lukemisen merkitys ja muutos. Tutkimus suomalaisten lukukokemuksista elämänkaaren näkökulmasta

*Yhteystiedot: Silja Juopperi. Tampereen yliopisto, Informaatiotieteiden yksikkö.
Juopperi.Silja.K@student.uta.fi*

Sata vuotta sitten lukuharrastus ei ollut välttämättä hyväksyttävä – tänä päivänä ollaan huolissaan, katoaako lukeminen.

Tutkin väitöskirjassani lukemisen merkityksen muutosta suomalaisten elämänkaareissa. 1800-luvulla lukeminen nähtiin vaarallisena. Rahvaan ei ollut hyväksyttävää tarttua kirjaan hovin vuoksi. Maailmankirjallisuuden klassikoista löytyy esimerkkejä kertomuksista, missä päähenkilö on tavalla tai toisella turmeltunut mieleltään luettuaan liikaa tietyn tyyppistä kirjallisuutta (esimerkiksi C. Saavedran Don Quijotessa 1605, G. Flaubertin Rouva Bovaryssa 1857). Suotava kirjallisuus oli uskonnollista. 1800–1900 –lukujen vaihteessa lukuharrastus yleistyi Suomessa myös maalla asuvien keskuudessa, mutta harvoin maallista kirjallisuutta hankittiin koteihin. Joidenkin ihmisten vastustus maallista kirjallisuutta kohtaan lientyi vähitellen, kun viralliset tahot, kuten kansakoulu, alkoi tukea ja levittää sekulaarista lukemistoa. (Matero 2010, 26, 33; Mikkola 2009, 186, 188–189; Juutila-Purokoski 2010, 87.)

Kirjallisuusinstituutioilla on ollut tapana arvottaa ja määritellä, mikä on hyvää ja sopivaa luettavaa. On arveltu, että vääränlainen kirjallisuus voisi hämmentää yksilön moraalialia tai horjuttaa sivistystä. Maailmansotien välisenä aikana kommunistisen kirjallisuuden hallussapito oli Suomessa jopa rangaistavaa. (Mäkinen 2013, 8; Juutila-Purokoski 2010, 94.)

Kirjojen lukemisen kulttuuri on pitkä Suomessa, mikä kertoo kirjastolaitoksen vahvasta yhteiskunnallisesta asemasta. Ensimmäisen kerran kirjojen lainaaminen kääntyi laskuun vasta 2000-luvun alussa. Kiinnostuksen lukemiseen on havaittu heikentyneen, vaikka suomalaisnuoret ovat

hyviä lukemaan. Luku- ja kirjoitustaidon taso on laskenut ja koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta erot ovat kasvaneet. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa käynnissä olevaa valtakunnallista Oulun yliopiston toteuttamaa Lukuinto-hanketta, jossa luodaan toimintamalli lasten ja nuorten luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseksi painottaen monipuolisuutta ja myönteistä lukemiskulttuuria. (Herkman & Vainikka 2012, 88. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012.) Osittain vastaava lukemiseen innostava ja lukutaidon tärkeyttä painottava kansainvälinen projekti ADORE oli käynnissä vuosina 2007–2009. Projektissa oli mukana 11 Euroopan maata. (ADORE-projekti 2009.)

Lukemista on tutkittu pääosin ajalta ennen 1900-lukua. 1900-luvulla on koottu lukemisesta ja kirjastonkäytöstä tilastotietoja. Lisäksi on tutkittu kirjojen lukemisen ja yleisten kirjastojen suhdetta sekä lukemistottumuksia. Tarvitsemme tietoa lukemisen merkityksestä ja hyödyistä ihmisen elämänkaaren näkökulmasta. Väitöstutkimuksessani pyrin luomaan pohjan nykyhetkeä kartoittavalle tutkimukselle.

Käytän kahdenlaista tutkimusaineistoa:

a) Tarkastelen kirjastonkäyttäjien teemakirjoituksia, jotka kerättiin 1984 Kirjastoperinteen ja 2000 Kirjasto elämässäni -keruukilpailuissa. Ne on talletettu Suomen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistoon. Kirjastonkäyttäjien sarjassa kirjoituksia on yhteensä 601.

b) Toinen aineisto on parhaillaan koottava Elämää lukijana –tarinat. Kirjoitukset tallennetaan SKS:n kirjallisuusarkistoon ja keruu päättyy 15.11.2014. Aineisto tuo nykyajan äänen edellisten teemakirjoitusten rinnalle. 2010-luvun kertomukset tuntuvat tärkeiltä maailmassa, jossa internet ja virtuaalinen yhteydenpito ovat lähes kaikkien ulottuvilla, monilla erilaisilla laitteilla. Painotuotteiden lukeminen on vähentynyt samalla kun internetin käyttö on valtavasti lisääntynyt.

Tutkimukseni pääkysymys on: mikä on lukemisen merkityksen muutos suomalaisten elämänkaareissa. Alakysymykset ovat

1. Miten suhtautuminen lukemiseen on muuttunut yksilötasolla?
2. Miten ympäristön suhtautuminen lukemiseen on koettu eri aikakausina?
3. Miten lukukokemuksista kerrotaan?
4. Miten lukeminen erityisesti kirjastokontekstissa on muuttunut?

Tutkin väitöskirjassani lukemisen merkityksen muutosta suomalaisten elämänkaareissa muistitietotutkimuksen keinoin. Lukemisen historiaa on tutkittu vähän informaatiotutkimuksen ja kirjastohistorian näkökulmasta. Tutkimukseni tarjoaa mahdollisuuden tuoda esiin lukemisen merkitystä yhteiskuntatieteiden, humanististen tieteiden ja jopa kasvatustieteiden tarkastelukulmassa.

Suomessa on tallennettu ja hyödynnetty muisteluaineistoja historian ja kulttuurien tutkimuksen tieteenoilla niin kauan kuin tieteenalat ovat olleet olemassa. 1980-luvulla muistitietotutkimus muodostui kansainväliseksi tutkimusalaksi, mikä lisäsi sen arvostusta myös Suomessa. Muistitietotutkimuksen uusi tuleminen perustuu haluun monipuolistaa erilaisia menneen ajan tulkintoja. Muistitietotutkimuksessa on mikrohistorian vaikutteita. Kun asioita tutkitaan riittävän läheltä ja perinpohjaisesti, voidaan menneestä löytää ja osoittaa uusia piirteitä. (Fingerroos & Haanpää 2006, 26–27, 30–31; Ukkonen 2006, 175.) Selvitän narratiivisen tekstianalyysin keinoin, millaisia tarinoita lukemisesta kerrotaan.

Lähteet

ADORE-projekti 2009.

http://www.alinet.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=34 (luettu 29.8.2014)

Fingerroos, O & Haanpää, R. 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Haapanen (toim.). Tietolipas 214. Helsinki: SKS.

Herkman, Juha & Vainikka, Eliisa. 2012. Lukemisen tavat. Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella. Tampere: Tampere University Press.

Juutila-Purokoski, Ulla-Maija. 2010. Oppimisen intoa ja lukemisen himoa romaanien työläis- ja opiskelijakuvauksissa. Teoksessa Lukupiirikirja toimittanut Johanna Matero, Ritva Hapuli ja Nina Koskivaara. Helsinki: BTJ Kustannus, 85-102.

Matero, Johanna. 2010. Lukemisen vaarallinen taito. Teoksessa Lukupiirikirja toimittanut Johanna Matero, Ritva Hapuli ja Nina Koskivaara. Helsinki: BTJ Kustannus, 26-35.

Mikkola, Kati. 2009. Tulevaisuutta vastaan. Uutuuksien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen. Helsinki: SKS.

Mäkinen, Ilkka. 2013. Luemme kuin munkit: mistä lukuhalu tuli ja mihin se menee? Informaatiotutkimus 32 (3-4), 1-10.

<http://ojs.tsv.fi/index.php/inf/article/view/9446/0>, luettu 29.8.2014

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, Lukuinto-hanke

<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/08/lukuinto.html?lang=fi> (luettu 28.8.2014)

Ukkonen, T. 2006. Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Haapanen (toim.). Tietolipas 214. Helsinki: SKS.